

zkratek a literatury a rejstříkem vydavatelů; jmený a místní rejstřík bude vydán společně pro první i druhý svazek VIII. dílu.

Editorka v úvodu předkládaného svazku rozptyluje pochybnosti o tom, zda má editorská práce v dnešní době smysl. S tím nezbyvá než souhlasit a je třeba dodat, že je to práce nesmírně náročná a ne vždy se při ní podaří vyvarovat všech chyb. U edičních výstupů jsou kladeny vysoké nároky na přesnost a spolehlivost, neboť jsou základem pro kvalitní zpracování historické látky badateli, kteří každodenním užíváním edici důkladně prověří. Žel recenzovaný regestový svazek v těchto parametrech na mnoha místech selhává a nezbyvá než doufat, že se další připravované svazky podobných chyb vyvarují.

STANISLAV BÁRTA

Acta Pataviensia Austriaca.
Vatikanische Akten zur Geschichte des Bistums Passau und der Herzöge von Österreich (1342–1378). IV. Band: *Gregor XI. (1370–1378)*, herausgegeben und bearbeitet von Hermann HOLD und Gerhart MARCKHGOTT unter Mitwirkung von Josef LENZENWEGER (†) Martin C. MANDLMAYR und Herwig WEIGL, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2014

521 s., ISBN 978-3-7001-7401-1

Za poněkud komplikovanou citací díla se skrývá symbolické završení zásadní ediční řady k poznání vztahů rakouských zemí a papežství ve 14. století. Jejím duchovním otcem byl Josef Lenzenweger (1916–1999, od roku 1949 pedagog v diecézním semináři v Linci, 1965–1975 ordinář pro církevní dějiny na univerzitě v Bochumi, 1975–1986 profesor církevních dějin vídeňské univerzity), který se v roce 1952 rozhodl pro systematické vydávání kuriálních pramenů z let 1342–1378 pro dějiny pasovského biskupství, zahrnujícího v příslušném období celé rakouské vévodství. Mezní data mu vyplynula z celoevropských vatikánských edičních podniků. Do konce pontifikátu Benedikta XII. (1342) se totiž editorům z Écoles françaises d'Athènes et de Rome podařilo v regestové podobě zpřístupnit všechna austria a období schismatu pokrylo známé

Repertorium Germanicum, vznikající pod egidou Německého historického ústavu. Vydavatel, jenž si vzal za vzor česká Monumenta Vaticana (dále MBV), dílo rozvrhl do čtyř svazků podle pontifikátů čtyř papežů. Akta pro Klimenta VI. (1342–1352) vyšla roku 1974; v osmdesátých a devadesátých letech se editor – již v emeritním věku – plně soustředil na dokončení druhého a třetího dílu, které opustily tiskárnu v roce 1992 (Inocenc VI., 1352–1362) a 1996 (Urban V., 1362–1370). Dojemnou předmluvu k dílu závěrečnému sepsal J. Lenzenweger na podzim 1998, krátce před svou smrtí v únoru 1999. Dluh vůči svému učitelovi a vzoru splatili po letech především H. Hold a G. Marckhgott, kteří se ujali kritické revize rukopisu a začlenění několika doplňků – plodů projektu Monasterium.

Pasovská vatikánská akta (dále APA) se vyznačují jednotnou strukturou. Editor nejprve představil excerpované prameny z registratur kuriálních úřadů, především z papežské kanceláře a komory (Quellenbericht, sv. 4, s. 13–20). Poté přistoupil k minuciézní konkordanci obsahu dvou základních řad úředních knih – Avignonských a Vatikánských register (Reg. Av., Reg. Vat., více k nim SMB 4, 2012, s. 304). Souběžným sledováním papírového prvopisu (Reg. Av.) a jejich úhledného pergamenového opisu (Reg. Vat.) si Lenzenweger vystavěl pomyslný pomník, neboť tyto juxtapozice (ve sv. 4, s. 41–69) ulehčily a ulehčují práci jeho nástupcům při jiných národních a zemských edicích. Shromážděný materiál představil vydavatel z pohledu historika v rozsáhlé kapitole o vztazích pasovského biskupství, rakouských zemí a vládnoucího rodu ke kurii. O promyšlenosti celého díla svědčí ediční zásady (sv. 1, s. 265–267). Při vědomí značné sériovosti produkce kuriálních úřadů (*stylus curiae*) vypracoval Lenzenweger kolem třiceti vzorových formulářů typizovaných listin, připojovaných v drobných obměnách i k dalším svazkům. Na tyto kusy důsledně odkazoval při zpřístupňování jednotlivých austria, která pak snadno mohl vydat ve zkrácené podobě. Laickému uživateli nabídl už německý, nikoli latinský regest písemnosti, který svou výpovědí osciluje mezi regestem záhlavním a náhradním. Samozřejmostí byly soupisy zkratk, vydaných pramenů a podrobné místní a osobní rejstříky (sv. 4, s. 447–480).

Svazek závěrečný se od předchozích přecejem jenom částečně odlišuje. Editori, zřejmě na popud H. Holda, znalce rétoriky avignonského kuriálního stylu, se rozhodli ediční zásady mistra posunout na maximální úroveň. Předně reeditovali všechny formulářové kusy a připojili vlastní doplňky, takže výsledný korpus čítá 40 jednotek (s. 481–521).

Dále pod každý vzor uvedli odkazy na jim odpovídající konkrétní ve všech čtyřech svazcích.

S cílem co nejuvěrnějšího rozlišení formulářové povahy písemnosti a jejího jedinečného sdělení poté pracovali v ediční části (s. 71–445, 378 jednotek, včetně 21 originálů) s různou velikostí a řezem písma. Standardní výšku volili pro neformulářový obsah, menší velikost pro pasáže podmíněné stylem. Kurzivou označili slova písaře register, jimiž odkazoval na zkrácení stereotypních formulí, které potom editoři v lomených závorkách rozvedli. V poznámce pod čarou navíc upozornili na zápis v registrech, jenž byl písaři vzorem pro redukované zachycení příslušného austriaca (např. č. 5, 14). Drobnou vadou na eleganci tohoto důmyslného systému je pouze fakt, že se k němu uživatel musí propracovat empiricky, protože v úvodu (s. 6–9) není vysvětlení obsaženo. Bez ohledu na toto drobné opomenutí historik nad nabídnutým komfortem zajásá, budoucí editoři vatikánských pramenů vnímají tento způsob edice jako dvojsměrnou výzvu. Želet lze pouze absence pojednání o vztazích kurie a rakouských zemí v letech 1370–1378, k jehož sepsání se Lenzenweger již nedostal. Nicméně jeho nástupci se zavázali k monografickému zpracování těchto relací v rámci publikací Rakouského historického ústavu v Římě.

Obsahově přináší 4. svazek edice obvyklý průřez kuriální produkcí třetí a čtvrté čtvrtiny 14. století. Dominuje beneficiální agenda s provizemi a exspektancemi, vyvážená spirituálními milostmi zastoupenými odpustkovými listinami pro církevní instituce a drobnějšími milostmi pro jednotlivce (plnomocný odpustek ve formě *in articulo mortis*, právo na vlastního zповědníka, oprávnění k přenosnému oltáři etc.). Relativně hojně je dochována i politická korespondence papeže s rakouskými vévody, zaznamenaná v sekretních složkách (*litterae secretae*) Vatikánských register (Reg. Vat. 263–271). Oproti předchozím pontifikátům citelně postrádáme zničená registra suplik. Stručná zmínka editorů k úplné absenci austriac v řadě komorních register vzbuzuje údiv, přecházející v oprávněnou skepsi k jejich tvrzení po náhledu do vydaného regestáře Hermanna Hoberga *Taxae pro communibus servitiis*, s. 156 (klášter Melk odvedl 31. ledna 1372 na serviciích 333 zl.).

Domácí badatel může sáhnout po spolehlivém završení edice ze dvou důvodů. Sleduje-li bohemo-austriaca, která unikla Karlu Stloukalovi, vydavateli paralelního, tj. čtvrtého svazku českých vatikánských monument, bude nejspíše zklamán. Z přibližně 80 široce pojatých rakousko-českých kusů (tj. cca 20 % pasovských akt) jich totiž

K. Stloukal editoval nebo regestoval naprostou většinu. Stranou jeho pozornosti zůstala pouze jedna desítka písemností. Obvykle se jednalo o listy či mandáty, v nichž je zmiňován Karel IV. jako římský císař a které nemají vztah k českým zemím. Týkají se zasahování rakouských vévodů do italských záležitostí (Francesco da Cararra – č. 79; Benátky – č. 83; pomoc Albrechta III. a zvláště Leopolda III. Bernabò Viscontimu – č. 97, 115, 241–243) nebo ochrany zboží zabaveného viterbskému kupci Minellovi Mutii – č. 227, 277. Cennějším doplňkem by mohla být zpráva papeže *de inobedientia et inhobedientia prelatorum et clericorum Alamanie et Bohemie super solutionem decimarum* (č. 1, s datací 1363–1370, ale sepsáním až za Řehoře XI.), z níž rakouští editoři vyňali pouze stručnou pasáž o salcburské provincii. Domácí stopa (Litovel, klášter řádu sv. Ducha) snad rezonuje i v č. 217 z 15. července 1373, kde papež potvrzuje římskému špitálu S. Spirito in Sassia exempční privilegium Bonifáce VIII., v němž vypočítává i zaalpské konventy řádu a jejich majetky.

Jádro společných česko-rakouských písemností tvoří tzv. konzervatoria, listiny jmenující vyššího duchovního k hájení zájmu ohrožené, zpravidla klášterní instituce. Konzervatoři či rozhodci z pasovské diecéze – nejčastěji opat od vídeňských benediktnů u Skotů – zasahovali ve prospěch klášterů v Hradišti (č. 48, 338, Skoti), Dolních Kounicích (č. 49, Skoti), Louce (č. 351, Altenburg), Milevsku (č. 51, Schlägl; č. 213, Skoti), pražských cyriaků (č. 100, biskup pasovský) a křižovníků s červenou hvězdou (č. 375, Skoti), Strahova (č. 298, biskup pasovský), Ostrova (č. 371, děkan pasovský), olomoucké kapituly (č. 346, Skoti) a farního kostela sv. Jakuba v Kutné Hoře (č. 375, děkan pasovský). Z českých institucí hájili nároky jižních sousedů pražský arcibiskup (č. 39, pasovská kapitula), děkan pražského kostela (č. 376, premonstráti Osterhofen), olomoucký biskup (č. 152, Heiligenkreuz; č. 283, 330, pro jednotlivce), probošt brněnské kapituly (č. 214, 374, vídeňská kapitula sv. Štěpána a Všech svatých; č. 362, kardinál-biskup Petr; tit. sv. Rufiny) a opat v Louce (č. 222, Schlägl). Vztahy mezi církevními institucemi obou diecézí se v nižší počtu zrcadlí také v mandátech pro exekutory, tj. vyšší duchovní pověřené zajištěním řádného nabytí obročí propůjčeného beneficiátovi z papežské moci. O zásah jsou žádáni pražský arcibiskup (č. 102, pasovský kanonikát pro Petra z Rožmberka), oficiál pražské konzistoře (č. 4, v pasovské kapitule), na rakouské straně opět opat od Skotů (č. 112, kanonikát pro Ondřeje z Jevíčka při brněnské kapitule; č. 212, farní kostel v Jemnici pro Čěnka z Drahotuše) a probošt vídeňské kapituly sv. Štěpána a Všech

svatých (č. 366, vyšehradský kanonikát pro Wilderica de Mitra). Ediční duplicita je pochopitelná také při nové provizi k farnímu kostelu ve Světlíku/Kirchsschlag (č. 65), ležícímu sice v pražské diecézi, ale pod patronátem blízkého hornorakouského kláštera ve Schläglu/Drkolná.

Druhý přínos souběžného užívání obou edic vyplynul z kontroly vzájemných překryvů. Rakouští vydavatelé odkazují poměrně důsledně na český protějšek – zmínky chybí pouze u APA, č. 54, 55, 327, 362 (= MBV IV, č. 444, 446, 1092, 1204) a v několika případech opravují data: APA, č. 88 = MBV IV, č. 519; APA, č. 117, posun k 3. lednu 1373 = MBV IV, č. 381; APA, č. 371 = MBV IV, č. 1151, posun k 2. lednu 1378. Paralelní sledování obecněji formulovaných papežských listů adresovaných mj. římskému císaři nebo rakouským vévodům odhalí, že několik identických listů bylo posláno oběma vládařům zároveň, což z české edice (MBV IV, č. 583, 627 = APA, č. 106, 120), ale i rakouské (APA, č. 279 = MBV IV, č. 874) není zjevné. Poslední doplněk na shodné téma se týká listin pro Jana I. z Lichtenštejna, hofmistra Albrechta III. a pána na Mikulově v olomoucké diecézi, které vytvoří plnou jednotu až součtem českých a rakouských případů (APA, č. 171, 368, 373; MBV IV, č. 607–609, 1224, 1239).

Stručné zakončení anotace zní v plně pozitivním duchu. Zásluhou Josefa Lenzenwegera a jeho následovníků, kteří více než zdárně završili čtvrtý svazek řadu Acta Pataviensia Austriaca, získala rakouská a minimálně středoevropská historiografie excelentní dílo, které zřejmě zaujme první místo na pomyslném žebříčku podobných národních a zemských edic vatikánských pramenů.

JAN HRDINA

Tabule staré a nové barvy Mikuláše z Drážďan ve staročeském překladu, edd. Milada HOMOLKOVÁ – Michal DRAGOUN, Scriptorium, Praha 2016

416 s., 122 obr., ISBN 978-80-88013-41-9

Mnozíci se stesky na nevhodnost systému grantových podpor pro historické a humanitní vědy mají své oprávnění, přesto však jeho přínosnost a tím i oprávněnost dokládají velké, úspěšně dokončené projekty, na něž by jinak nebylo možné pomýšlet. Za příklad tu lze uvést i komentovanou edici Tabulí staré a nové barvy Mikuláše z Drážďan, na níž se v různé míře podílelo deset badatelek a badatelů několika historických disciplín. Kniha

se skládá ze dvou hlavních částí, statí a edice. Jeliž se žádný pozorný čtenář bez stálého nahlížení do edice neobejde, je vhodné její složky nejdříve představit.

Začít je třeba pečlivou četbou Ediční poznámky, v níž vedle zvolených grafických a jiných náležitostí nalezneme všechny potřebné informace. Staročeské verze latinského spisu Mikuláše z Drážďan *Tabule veteris et novi coloris* se vydavatelky rozhodly zpřístupnit v paralelním plném znění obou rukopisů v transkripci do novočeského pravopisu, jímž se řídí i užití velkých písmen a interpunkce. Na rozdíl od souvislého přepisu textu kodexu s ikonografickým komentářem, který pro Komentář k faksimile Jenského kodexu z roku 2009 pořídily ve spolupráci s Miladou Studničkovou Petra Mutlová a Milada Homolková, nejedná se v případě recenzované publikace o kritickou edici ve vlastním slova smyslu, nýbrž o všestranný, argumenty podepřený a promyšlenými odkazy doplněný srovnávací aparát ve zvláštní, tomuto účelu odpovídající grafické úpravě.

Příští badatel si ani více přát nemůže, vše je pro něho připraveno. Levá (sudá) strana přísluší Jenskému kodexu, protilehlá pak Göttingenskému rukopisu. Každé tezi je vyhrazen graficky odlišený oddíl s podbarveným záhlavím, v němž jsou odkazy na označení tabule a na příslušnou obrazovou přílohu. Pod tímto záhlavím v prvním sloupci čteme znění vlastního textu Tabulí, ve druhém doprovodné texty z téhož folia. Bezprostředně pod oběma textovými sloupci se nalézá kritický aparát. Spodní, linkou oddělené části každého oddílu jsou společné pro oba prameny. V levém nalezneme latinský text Tabulí, v pravém pak odkazy na bibli a církevní autory.

S textovou částí úzce souvisí Obrazová příloha s reprodukcemi příslušných folií obou rukopisů, tentokrát však nikoli v paralelním uspořádání, nýbrž souvisle, shodně s jedním nebo druhým rukopisem. Kromě sigly a folia rukopisu na okrajích stránek čtenář zvláště ocení šipkou označené odkazy na čísla tabulí a tezi v edici textu zobrazeného folia. Zatímco seznamy rukopisů Tabulí a dalších pramenů následují hned po ediční poznámce, pečlivě zpracované konkordanční tabulky k textu a vyobrazením jsou zařazeny za obrazovou přílohou. Závěrečný oddíl publikace tvoří seznam literatury, rejstřík osob a rozsahem nepostačující shrnutí v angličtině a němčině. Podle závěrečné tiráže edici zpracovaly Milada Homolková a Kateřina Voleková za spolupráce Hany Kreisingerové, Zuzany Lukšové, Markéty Pytlíkové a Andrey Svobodové.

Latinský text Tabulí Mikuláše z Drážďan čtenář nalezne pod čarou oddělující teze ve staročeském